

Takketale

Kvinder i medier

Tusind - tusind - tak - jeg er overvældet, beæret og rørt - og meget stolt over at komme med i det fornemme selskab af Mathildepris-modtagere. Jeg har igennem hele mit professionelle liv været optaget af og arbejdet med kvinders plads - med hud og hår, med krop og kunst, med erfaringer viden og holdninger - i det offentlige rum. Og det har primært været i stærke samarbejder med andre kvinder. At det kunne føre til, at jeg står her i dag, kom som en meget stor og glædelig overraskelse. Karen Hallberg ved, at jeg blev helt stum, da hun en aften i januar fortalte mig, at I ikke bare havde fået øje - eller måske rettere øre - på mig, men endda havde valgt at give mig årets Mathildepris.

En dejlig forårsdag, en Grundlovsdag for 150 år siden under bøgetræerne et sted i Sydsjælland, nok ikke langt herfra, besteg den ene af Mathilderne, som lægger navn til den smukke pris, som jeg vil sige så stor tak for her -talerstolen. Mathilde Fibiger havde fået det indfald, at hun ville snakke om politik, men hun nåede ikke meget mere end at åbne munden. Kun et øjeblik efter blev hun revet ned og båret væk af store og stærke landmænd, der, som det hedder i følge overleveringerne, nær havde slidt tøjet af hende. Talerstole var ikke et sted for damer. Mathilde Fibiger var en modig kvinde – vist nok den første kvinde i Danmark, der besteg en talerstol.

Jeg håber at holde bastionen lidt længere i forvisning om, at det var den slags vores formødre desværre skulle tåle for, at jeg kan blive stående her i dag i lidt længere tid og fortælle noget om kvinder i medier set fra min daglige arbejdsplads, nemlig Danmarks Radios P1.

Kvindeprogrammer i DR

Historien om Mathilde Fibiger blev fortalt af Thit Jensen i et radioforedrag i 50erne og kunne høres i et af Silikones første programmer i efteråret 2001. Anledningen var udgivelsen af Kvindebiografisk Leksikon. Jeg havde fundet citatet i radioarkivet, hvor jeg søgte for at finde kvindestemmer, der taler om kvinder, ligestilling og kvindesag i radioens tidlige år. Det er desværre så sørgeligt få, så det næsten er til at tude over og kan få til at tænke, at kvinderne nærmest var fraværende i radioen.

Thit Jensens radiotale "Hvorfor gud skabte kvinden" er fra 1953, og da havde Kvindernes Eftermiddagsprogram om husførelse og opdragelse især sin faste sendetid hver eftermiddag. I 1964 bliver Kvindernes Eftermiddagsprogram til Familiespejlet, som i mange år levede et godt og vigtigt liv på P1 frem til slutningen af 80erne og fortsatte med at have en kvindevinkel også på de samfundsmæssige spørgsmål. Efter nogle år uden en kvindevinkel på P1, var vi først i 90erne en gruppe kvinder, der kæmpede sig til en ugentlig time med kvindevinkel. "Ladylike" hed det - et dejligt mærkeligt program. Det havde en levetid på 1½ års tid.

Og det skulle blive 2001 før tiden igen moden til et program med kvindevinkel.

Silikone blev til på et afbud i sommeren 2001, og ikke som en bevidst strategi for fornyelse på P1. Da chefredaktionen lige inden sommerferien stod og manglede et program, der skulle sende 4 gange ½ time om ugen fra 1. september var vi et par kolleger, der lynhurtigt udviklede et forslag - et koncept. Der var ikke mange penge i projektet, så kollegerne advarede os, men vi tog chancen og chefredaktionen gav os den. Og fordi det er det sidste større kvindemedieprojekt, jeg har arbejdet i - så vil jeg lige kort fortælle lidt mere om det.

Silikone

Vi kaldte Silikone for et kvindeligt implantat på P1. Målet var at forny debatten om forskellen mellem mænd og kvinder. Og denne gang fik vi og mange kvinder i øvrigt meget længere taletid, inden programmet lukkede. Det blev til 240 timers radio med først og fremmest kvinders livserfaring, synspunkter og dilemmaer, om afdøde og nulevende formødre, om barsel og karriere, om overgreb og retssager, om Islam og kvindeliv, om krig og fred og kvinders indflydelse eller mangel på samme, om magt, om bare navler og ligestilling og om forskellene på mænds og kvinders hjernes og meget meget mere - både mænd og kvinder lyttede. Vi fik meget respons. Til vores glædelige overraskelse, fra begge køn og flere generationer i form af breve, mails og telefoner. Vi oplevede faktisk, at det såkaldt "umoderne" stof om køn, kultur og ligestilling ikke er så umoderne endda.

Det sluttede ved nytår 2004. Og bestemt ikke, fordi vi ikke gad mere, men fordi chefredaktionen ønskede

fornyelse, mere livsstil for begge køn, og det "kønnede" stof integreret i hele fladen.

Selv om chefredaktionen tog beslutningen uden diskussion med os, så ligger der jo en klassisk mediediskussion omkring beslutningen. Om de kønnede reservater. Skal vi have køns-programmer eller skal vi ikke? Altså have programmer, som anerkender forskellen på kønnene, og som vi lytter til af nysgerrighed efter at forstå hinanden bedre som køn.

Bliver kønsprogrammet en sovepude, et alibi for andre redaktioner til at nedprioritere vægtningen af kønnede stofområder og kvindelig medvirken i deres eget program? – sådan som 8. Marts kan få redaktører til at give stor plads til kvinder og dermed retfærdiggøre deres prioriteringer resten af året.

Eller er det tværtimod sådan, at et program med fokus på forholdet mellem kønnene og forskellen på dem smitter af og inspirerer de andre programmer til at tage emnerne alvorligt?

Det er ikke sådan lige at svare på - men vi oplevede i hvert fald på Silikone, at kolleger fra både radio og TV og skrevne medier blev inspireret af vores udsendelser.

Køn i radioen.

En formiddag i februar - kort tid efter, at Karen Hallberg havde ringet og fortalt mig om temaet kvinder i medier - gik jeg hjemme med P1 i ørerne og hørte, at strømmen af mandsstemmer, der diskuterede vigtige og spændende sager, blev tykkere og tykkere. Jeg satte mig for at finde ud af, hvordan det ligger til med P1 og kvinder.

Hvad er det for nogle stemmer, der kommer ud af højtalerne og hvad taler de om? Hvem formidler? – og hvem inviterer de indenfor som samtalepartnere eller interviewofre?

Hvad er jeres indtryk af P1 - som stort set har lige mange mandlige og kvindelige lyttere? Kan kanalen f.eks. stå for Dansk Kvindesamfunds lakmusprøve: at arbejde for fuld ligestilling af og ligestilling for mænd og kvinder, så de på lige vilkår kan gøre deres indsats i hjem, erhverv og i det offentlige liv?

Jeg startede for at begynde i et hjørne med at gå ind på DR's hjemmesider, hvor kan man få sig et overblik over programfladerne – de enkelte programmer, deres redaktioner, de valgte temaer og medvirkende program for program. Så det er oplysninger som alle kan gå ind og studere. Der kan være småfejl, især når det gælder redaktionernes præsentation af sig selv (den bliver ikke altid opdateret), og langt fra alle freelancere bliver præsenteret. Og jeg er journalist og ikke forsker, selv om jeg i arbejdet med det her kunne ønske det. Så jeg holder mig til de store træk.

Medarbejderne

Jeg gik i gang med at gøre mand - og kvindtal. Der er ca. 110 programmedarbejdere, der uge for uge laver programmerne på P1, 70 er mænd og 40 kvinder. Det svarer nogenlunde til kønsfordelingen i Dansk Journalistforbund, hvor kvinder udgør næsten 40%. Og de producerer stort set lige meget, mændene står for 60% af sendetiden og kvinder altså for 40% - og de får næsten det samme i løn. 1,8% var forskellen mellem mandlige og kvindelige journalister i gennemsnit i 2003.

Når man lytter hen over en uge vil man bare møde lidt flere mænd end kvinder som værter for programmerne. Lytter man nærmere efter, hvad de mandlige og kvindelige værter har på programmet, så har jeg specielt interesseret mig for de to store hovedområder på P1.

Det store hovedområde i P1's programmer handler om samfundets politik, udvikling og historie. Det er programmer som "Poul Friis", "Dahls Duel", "Ugen på spidsen" P1morgen og P1eftermiddag og P1debat, "Synsfeltet", "Ret og pligt" og "Slaraffenland" (det program jeg selv arbejder på for tiden). Disse programmer udgør ca. 30 timers ugentlig produktion og heraf producerer kvinder 1/3.

På det andet område, livsstil og portrætter, er der en produktion på ca. 10 timer i løbet af en uge. Det er f.eks. de 3 formiddagsprogrammer "Hanne Riisgaard", "Løkkegaards" og Koplevs xfelt" og livsstilsprogrammer som "Vita", "Apropos", "Klubværelset" og "Tværs". 2/3 af livsstils- og portrætudsendelserne produceres af kvinder.

Groft sagt kan man sige at kvinder tager sig af livsstil og mænd tager sig af samfundsforhold. Det kan være et udtryk for forskelle på interesser for medarbejdere, at vi arbejder med de emner, som vi ønsker at arbejde med. Men det kan også være et udtryk for chefredaktionens opfattelse af, hvad vi er bedst til. Altså redaktørernes oplevelse af kvalitet, som defineres ved troværdighed, dybde, originalitet, klarhed, nærvær og dynamik i programmerne.

Medvirkende

Men min oplevelse den tilfældige fredag formiddag, hvor der mellem 9 og 11.30 ikke hørtes en eneste kvindestemme handlede jo ikke bare om programværterne, men lige så meget om de andre stemmer. Dem der deltager i programmerne.

Så jeg kastede mig over endnu en tælleopgave. I løbet af årets 3 første måneder har man mellem 9 og 12 kunnet høre omkring 275 inviterede medvirkende og ca. 1/3 af dem var kvinder.

I de tre samfundspolitiske programmer, som optager lidt over halvdelen af ugens formiddagstimer, medvirker under 1/5 kvinder (135 mænd og 37 kvinder).

I portræt- og livsstilsprogrammerne har næsten ligelig repræsentation af kønnene. Men det er vel at mærke i formiddagens livsstilsprogrammer. I den ½ time med livsstil hver eftermiddag, "Apropos", har man kunnet høre 102 mandlige eksperter og 30 kvindelige. Helt entydigt er det ikke, at deltagelsen i livsstilsprogrammer er ligeligt fordelt mellem kønnene.

Så vidt mit mandtal. Man kunne håbe, at fordelingen af køn ville se bedre ud, når man tæller alle ugens programmer igennem, men jeg tror det desværre ikke. Og hvad der sker, når man begynder at tælle køn i nyhederne og kulturstoffet, kan man kun gisne om, og det vil jeg ikke kaste mig ud i her.

Jeg holder mig til P1's formiddage, hvor jeg har konstateret, at kun 20 kvinder bliver inviteret hver gang der inviteres 80 mænd til at debattere samfundsforhold. Triste tal, der kun alt for godt ligner kønsfordelingen i TV-avisen, hvor mangfoldigheden af slips og jakkesæt er så åbenbar. Det ligger langt fra fordelingen af køn på f.eks. Christiansborg. Og det er meget langt fra mine ideelle forestillinger om, hvad min gode gamle kanal, P1 skal formidle af muligheder for identifikation med begge køn.

Forsøg på forklaring

Så jeg gik i gang med at søge forklaringer. Jeg søgte dem dels hos tre af DR's direktører og dels i mine egne erfaringer med radioproduktion og endelig i DR's ledelsesstruktur.

Radiodirektør, Leif Lönsman mener, at forklaringen på de skæve forhold i kønnenes kommen til orde i samfundsprogrammerne på P1 primært ligger i de strukturelle forhold. Når P1 skal grille magthavere og beslutningstagere, så må der nødvendigvis være en stor overvægt af mænd. Det er en afspejling af forholdene i samfundet. Det kan vi som P1 ikke gøre noget ved, det må vi acceptere. Køn må aldrig komme før charge, når vi vælger medvirkende. Selvfølgelig bliver der løbende holdt øje med også køns aspektet i efterkritik, så de skævheder i køns repræsentationen, der kan ændres, bliver det. Men der er andre vægtninger, som er ligeså vigtige eller vigtigere end ligestilling af køn i en mangfoldigheds policy. Som f.eks. forholdet mellem repræsentanter for det offentlige og private erhvervsliv, vægtning af geografi, så det ikke bliver ren københavneri, men også f.eks. humaniora i forhold til naturvidenskab. Grundlæggende mener, radiodirektøren, at kvinderne nok skal trænge igennem til mikrofonerne. Der er sket en stor udvikling i personale sammensætningen i de sidste 30 år, og alt omkring os tyder på, at kvinderne stormer frem. Det skal bare komme af sig selv, og imens skal vi sørge for at vælge de bedste medvirkende og holde den høje kvalitet.

Det redaktionelle arbejde.

Radiodirektørens forklaring ligner det, som chefer for medier, ikke bare i Danmark, har sagt om kønsskævhederne og mediernes opgave i mange mange år: Vi skal afspejle og det skal nok komme.

Men jeg må konstatere, at det går meget langsomt. Og en anden forklaring på det kan jo ligge i det redaktionelle arbejde.

Umiddelbart kunne man jo tro, at medarbejderne er kønsbevidstløse, men det tror jeg faktisk ikke. Og heller ikke at der er en kønnenes kamp omkring samfundsstoffet på P1. Selv om det kan se ud, som om mændene holder bastionerne inden den store kvindebølge snart kommer rullende fra alle uddannelsesinstitutionerne. Det primære er, at kvinder som mænd i DR arbejder hårdt og kærligt for at skabe de bedst tænkelige programmer. For at skabe kvalitet. Der bliver løbende vundet smukke mediepriser også internationalt af både mænd og kvinder. Men at tænke i køn som en del af programansvaret er åbenbart for de fleste stadig en ekstra anstrengelse.

Når jeg ser på mine og mine kollegers arbejdsbetingelser, så kan man ikke sige, at de gør det lettere at bruge sin bevidsthed om køn.

Der skal i de fleste redaktioner arbejdes hurtigt, nogle steder endda meget hurtigt. Der skal stadig produceres flere og flere minutter pr. medarbejder. En omstændighed, der opfordrer til de hurtige for ikke at sige de hurtigste løsninger. Det bliver let til det, som medieforskeren Birgitte Tufte, kalder for rutinejournalistik. Man vælger dem, der har gjort sig bemærket i debatten, det bliver de samme hver gang, og de er som regel mænd. Og ethvert redaktionsmøde er en ny begyndelse. Vi har hårdt brug for igen og igen at blive mindet om, hvem de kvindelige eksperter og debattører er.

Der er som nævnt heller ikke den store opfordring fra ledelsen til at bruge den ekstra tid på at finde den kvindelige ekspert. Ganske vist peger radiodirektøren på, at skævheder opfanges af efterkritik, men det

batter tilsyneladende ikke. I øvrigt har jeg ikke oplevet efterkritik, der har problematiseret eller sat fokus på køns aspektet over tid. Det er jo ikke en enkelt udsendelse eller tre, der skal leve op til et krav om lige værdighed og lige muligheder. Jeg kan godt lide at høre på mænd, også i mange udsendelser i træk.

Ledelse

Et tredje aspekt af en forklaring kan ligge i DR's ledelse og kultur.

Meget kort kan det siges, at ligestilling er umoderne i Danmarks Radio. Det har det været ganske længe. Kulturen i DR er mandsdomineret. Fra 1992 til 2002 var der én kvinde ud af 22 medlemmer i DR's bestyrelse. DR's chefkreds består i dag af 53 kvinder og 138 mænd. Radioen har 3 kvinder i en chefkreds på 13. De tre DR direktører, jeg har talt med, beklager, at der er så langt mellem de kvindelige chefer og udtrykker glæde og også stolthed over dem, der er. Kvinderne gør en forskel. Men der er altid få kvinder i ansøgerfeltet.

I slutningen af 90'erne gennemførte man projektet "Kvinder i ledelse" internt i DR for lederaspiranter. Det fik ikke den gennemslagskraft, man havde håbet og siden da, har man fravalgt at gøre noget specielt for at ændre på ledelseskulturen eller at rekruttere kvindelige ledere. Nu foregår ledelsesudvikling i et væksthus, hvor det er hensigten at have ligelig kønsfordeling for af den vej at inspirere også kvinder til at søge lederjob. Måske vil kvinder slet ikke. Kvinder vil ikke give afkald på deres frihed, som man siger. Evalueringen af "Kvinder i ledelse" -forløbet viser, at projektets fokus på sammenhænge mellem karriere og familieliv og fri tid havde lært deltagerne, at ledelse er umådeligt hårdt og meget lidt sjov. Og sådan kan det også opleves for de kvindelige ledere.

Nyhedsdirektør Lisbeth Knudsen, som tidligere har givet det indtryk, at kønnet ikke spillede den store rolle i chefstillinger, siger nu, at der er forskel i mænds og kvinders tilgang til ledelse. Kvinder skal ikke alene være begavede og dygtige og men også dobbelt så velforberedte, vedholdende og velovervejede som mændene for at blive taget alvorligt til topposter.

Kvinder er mere ensomme i ledelsesarbejdet. De har ikke den form for netværk, som deres mandlige kolleger har, hvorfra de kan få opmuntrende tilråb og gode råd eller hente nye kolleger. Kvinder skal aktivt støttes i at finde det fascinerende og energifyldte ved at være chef i en institution som DR. Nyhedsdirektøren har derfor taget initiativ til et internt netværk af kvindelige chefer med det perspektiv, at arbejdet også skal være inspirerende, at lederjob skal udvikles, at lederjob forpligter, og at man er rollemodel uanset hvad. Et spændende initiativ, som forhåbentlig kan få en dobbelt funktion, både at holde på de kvindelige ledere, der er og at inspirere andre kvinder til at ville ledelse i DR.

Skal man gøre noget ved skævheder i repræsentationen af mænds og kvinders viden, erfaringer og holdninger i en medieinstitution som DR?

Jeg spurgte TV-direktør, Jørgen Ramskov, hvilken kønsopfattelse DR TV formidler. Han svarede: DR TV skal være i samklang med opfattelserne i samfundet - og så helst lidt foran! DR TV skal afspejle lige værdighed mellem kønnene. Og på mit spørgsmål om DR TV efter hans mening gør det? Svarede TV-direktøren – Nej!

Det er min oplevelse, at de tre direktører, jeg har talt med, er enige om målet, og også i at vi er langt fra målet. Men hvordan man skal nærme sig det, er straks sværere.

I vores naboland Sverige har alle institutioner et ansvar for, at kønnene får lige vilkår, så det gælder også Sveriges Radio og Television. Det ligger i ethvert programkoncept, at redaktionen skal sætte mål for, hvordan man når en mere ligelig og lige værdig repræsentation af kønnene. Ligesom det er en selvfølgelig del af evaluering og efterkritik. Sveriges Radio har en ligestillingsmedarbejder, der ikke bare inspirerer og følger udviklingen, men også sætter tommelfingeren i øjet på cheferne. Og så vidt jeg kan se, gør det ikke Sveriges Radio og TV kedeligere eller dårligere.

Sådanne tilstande er der vist ingen af de tre DR-direktører, der ønsker sig. Retningslinjer er godt, regler er skidt. De svenske tilstande giver mindelser om kvotering, og kvotering kan gå hen og tilsidesætte kompetence og blive det modsatte af kvalitet.

Kvalitet er et nøglebegreb, som DR har gjort sig store anstrengelser for at få defineret og bruger som retningslinje for programproduktionen. Og kvalitet kan trækkes op som argument for mange valg, f.eks. at en repræsentant for de gamle mænds netværk igen får lov til at udlægge den aktuelle politiske krise. Originalitet er faktisk et af de centrale begreber i kvalitetsdefinitionen, så måske kan en udvikling begynde der.

Jeg tror, at en af de store forhindringer for at få bevægelse i køns repræsentationen i samfundsdebatten er

forestillingen om, at man kan tale om kvalitet uden at tale om køn - og for den sags skyld også kultur. Mangfoldigheden må om og om igen defineres og integreres. Men det er klart, at det kræver inspiration og initiativ fra ledelsen. F.eks. vil efterkritik af lange forløb af udsendelser og stofområder med mangfoldighed som punkt kunne inspirere til større opfindsomhed, også når det gælder køn. Og endelig tror jeg såmen også, at programmer, der har køns- og kvindevinklen som del af konceptet, har en gavnende effekt. Ikke som alibi eller sovepude, men til inspiration for seere, lyttere og kolleger. Det er trods alt et emne de fleste af os fortjener en fornyet debat om hele tiden.

Jeg havde håbet, at P1 ville være længere foran, hvad angår kønnes ligestilling og lige adgang til det offentlige rum for at give os det bedste grundlag for at forstå vores verden. Men sådan set kan det kun blive bedre.

Her til sidst endnu engang tak til alle dem der historisk har banet vejen for kvinders voksende plads i offentlighed og medier. Tak til alle dem jeg gennem årene har samarbejdet med for at synliggøre kvinders ret til at være en del af offentligheden, som personer med krop, erfaringer og holdninger – altså som subjekter.

Tak til Dansk Kvindesamfund, der vælger at sætte fokus på Kvinder i medier -

Tusind tak – jeg er meget glad og meget rørt over at være 2004's modtager af Mathildeprisen.

Hanne Fokdal Barnekow